

**Otázka:** Psychologie jako věda

**Předmět:** Psychologie, společenské vědy

**Přidal(a):** Barbora Kopecká

### **Psychologie jako věda, předmět psychologie**

= obecná věda studující lidské chování a prožívání (Psyché – duše; Logos – věda, slovo, zákon)

= subjektivní věda s pokusem o objektivní výsledky

- předmětem psychologie je každá osobnost vybavena schopnostmi, které se projevují činností
- patří k vědním oborům, které se v posledních letech značně rozvinuly, získala široké uplatnění ve školství, zdravotnictví, ekonomice, politologii atd.
- můžeme ji rozlišit jako prožívání a chování

### **Psychologické disciplíny**

#### Základní psychologické disciplíny

- obecná – zkoumání relativně zdravých, rozvinutých, dospělých a vyspělých jedinců
- psychopatologie – zkoumá škodlivé jevy
- vývojová – vývoj osobnosti od početní až do smrti (vč. evoluční psychologie)
- osobnostní – psychologie osobnosti, zkoumá vlastnosti člověka

- sociální - vliv na člověka

## 2. Aplikované disciplíny

- pedagogická (zkoumání problematiky účinného vyučování i poznání žáků),
- forenzní (neboli soudní psychologie - expertízy pro soudní potřeby, studium zločinnosti, psychologie pachatelů trestných činnů)
- klinická (diagnostika duševních nemocí)
- psychologie práce, vojenská psychologie, psychologie sportu, manažerská psych ...atd

## 3. Speciální psychologické disciplíny

- zoopsychologie (psychika živočichů vč. využití poznatků pro objasnění chování člověka)
- psycholingvistika (vztahy mezi myšlením a řečí)
- farmakopsychologie, psychometrie, psychodiagnostika...

## **Metody výzkumu v psychologii**

- Volba metody je závislá na obsahu psychologického zkoumání, na cíli výzkumu, na charakteru zkoumaných psychických jevů
  - Pro větší objektivitu je vhodné při systematickém psychologickém zkoumání používat více metod, které se vzájemně doplňují.
- nejčastější metody: pozorování, rozhovor, dotazník, experiment, test, studium lidské činnosti...

### POZOROVÁNÍ

- sledování vnějších projevů člověka v přirozených nebo uměle vytvořených situacích
- musí být plánovité, cílevědomé, systematické, přesně zaznamenané (kamera) ...
- pozorujeme celkové chování, mimiku, gestikulaci, pohyby, způsob hovoru, reakci na podněty

### ROZHOVOR

- metoda kontrolovaného rozhovoru (interview)
  - vymezení obsahu rozhovoru, pečlivá příprava a výběr otázek, přesný záznam rozhovoru
- navázání důvěry – docílení pravdivosti a upřímnosti odpovědí
- individuální, skupinový nebo standardizovaný a nestandardizovaný

### DOTAZNÍK

- používá se zpravidla při zkoumání jevu v širším měřítku (více osob)
- pečlivě stylizované a srozumitelné otázky, statistické zpracování odpovědi, získání velkého objemu dat v relativně krátkém čase

### EXPERIMENT

- zkoumání duševních jevů v uměle a záměrně vytvořených podmínkách, lze opakovaně vyvolat příslušný psychologický jev
- dělení:
  - - laboratorní – ve zvláštních psychologických laboratořích

- - přirozený - v přirozeném prostředí (malé děti - hra na obchod)

## **PSYCHOLOGICKÉ TESTY**

- zjišťujeme např. intelekt, osobnostní vlastnosti...

## ROZBOR VÝSLEDKŮ ČINNOSTI

- kresba, písmo (=grafologie), projevy...

pozn.: *SOCIOMETRIE* = obecně „měření“ - tj. jakékoliv kvantitativní postižení sociálních jevů

pozn.: další jsou např. statistika, terapie, anketa.

## **Vývoj psychologie - filozofie**

### STAROVĚK

- psychologii se lidé zabývali už v antice, ale tehdy byla součástí filozofie a nebyla samostatným oborem

- 3(4) období: - předsokratovské (6-5.st.pnl) - hledali původ kosmu,

- - Hérakleitos, Pythágor, Démokritos...

- klasické /vrcholné/ (4.st.pnl) - poznání člověka a vztahů, problém dobra a zla

- - Sókrates, Platón, Aristorelés...

- helénistické + římské (3.st.pnl, 1-5st.pnl)

- - vztah mezi jedincem a státem, oddělování od filozofie
- - Pyrrhon, Seneca...

- PYTHAGOR ZE SAMU

- založil nábožensko-mravní společnost (sebezpytování, věrnost bohům, rodině, přátelům)
- učení o stěhování duší, odplatě po smrti
- duše uvězněná v lidském těle se neustále očišťuje, může přijímat i podobu zvířat
- DUALISMUS, dbal na zdravý životní styl

- DÉMOKRITOS Z ABDÉR

- tělo a duše jsou tvořeny z atomů - malých, nedělitelných tělísek -> smrtelná duše
- rozumové poznání upřednostňuje před poznáním smyslovým, které je povrchní

- PLATÓN - oddělil ideu od hmoty

- naše poznání je rozpomínání lidské duše na svět idejí, v němž kdysi už žila
- existuje dvojí svět

- 1) reálný a dokonalý (věčné ideje)
- 2) nedokonalý, dočasný (stín 1., žijem my)

- spojovacím článkem ideálního a smyslového světa je **duše**, která je **nesmrtelná**, duše se skládá ze 3 částí: 1) myšlení-sídlo v hlavě (jediné nesmrtelné), 2) vůle-hrud' 3) žádostivost-klín

- bývá označován za zakladatele idealistické filozofie a dualismu světa smyslového a idejí

- ARISTOTELÉS

- „otec“ předvědecké psychologie, autor spisu „**O duši**“ - první ucelené psychologické

pojednání

- 3 části duše: **rostlinná** (přijímá potravu a rozmnožuje se), **zvířecí** (smysly, pohyb) a **lidská** (myslí)
- Rozlišoval 5 smyslů, zabýval se vnímáním, pamětí, spánkem, významem snů, délkou života i průběhem stárnutí, uznával existenci věkových a individuálních zvláštností psychiky. Člověk je jednotou těla a duše.

## S T Ř E D O V Ě K

- středověká psychologie je propojená s křesťanstvím
- křesťanství vzniklo na území Izraele
  - vzniklo z: *judaism* (židovské náb.) – hlavní zdroj; *novoplatonismu*; *dalších náboženství* – *stoicismus*
  - opírá se o Bibli – Starý zákon (judaismus) a Nový zákon (4 evangelia – o životě a působení Ježíše)
- KŘESŤANÉ- vyznávají svatou Trojici: Otce (Boha, Hospodina), Syna (Ježíš Kristus), Ducha svatého
- období:
  - 1/ PATRISTIKA (1.-8/9 st.) – období šíření křesťanství
    - - Svatý Pavel, Augustus Auerlius
  - 2/ SCHOLASTIKA (8.-15/16 st.)
    - - raná – dominantním problémem je spor o „univerzália“ – obecné pojmy
    - - vrcholná – doba františkánského a dominikánského hnutí
      - - františkáni: návrat k původním hodnotám, dominikáni: osvěta lidu a vědecké práce

- – pozdní scholastika

## NOVOVĚK

- do novověku se psychologie rozvíjela zejm. jako součást filozofie

R.Descartes

- začíná oddělovat duši od vědomých myšlenkových pochodů
- říká, že důležitý je rozum (u Platóna to byla duše)

John Locke

- anglický filozof
- tvrdí, že člověk se rodí jako nepopsaný list papíru – tzv. „**tabula rasa**“
- navrhuje metodu „instrospekce“=sebepoznání; zkoumání toho, co probíhá v mysli
- myslí, že nic není vrozené, že **vše se učíme**
- učenci se dále zabývají otázkami fungování těla a mysli, např:

- Jan Ámos Komenský
  - didaktika
- Jan Evangeista Purkyně
  - zakladatel experimentální psychologie
  - výzkum snů a třídění citů
- G.Masaryk
  - dílo Sebevražda
- František Krejčí
  - psych. seminář

- **Mareš**

- William Stern

- založil diferenciální psychologii, vymyslel inteligenční kvocient (podíl mentálního a chronologického věku)

- Wilhelm Wundt

- **r. 1879 založení první psychologické laboratoře na univerzitě v Lipsku**
- první časopis pro experimentální psychologii
- byl přesvědčen, že mysl se může stát předmětem vědecké analýzy. Zaměřen na smysly – hl. zrak, pozornost, emoce, paměť. Opíral se o metodu introspekce, experimenty.

- Charles Darwin

- problematika vývoje – evoluční teorie

- Alfred Binet

- francouzský psycholog a vynálezce 1. použitelného testu inteligence /základ dnešního IQ testu/
- vypracoval první psychologickou studii týkající se šachu

- 2.polovina 19.století – období „EXPERIMENTÁLNÍ PSYCHOLOGIE“

V.M.Bechtěrev – pokusil se založit „objektivní psychologii“, jejímž předmětem byly reflexy.

I.M.Sečenov – ve výzkumu zjistil, že duševní jevy jsou mozkové reflexy

## **Psychologické směry**

1. BEHAVIORISMUS
2. NEOBEHAVIORISMUS
3. TVAROVÁ PSYCHOLOGIE neboli GESTALTISMUS
4. HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

5. KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE
6. TRANSPERSONÁLNÍ PSYCHOLOGIE
7. HLUBINNÁ PSYCHOLOGIE neboli PSYCHOANALÝZA

## 1.BEHAVIORISMUS

- behaviour = chování
- Psychologický směr, kde základem studia je vnější chování jedince
- Behaviorismus se rozvinul z Reflexologie (Bechtěrev)
- zakladatelem je americký psycholog **J.B.Watson** r.1941
- S - R (stimul - reakce)
- nebere v úvahu duševní procesy => získá pouze popis typických reakcí v typických situacích
- přesvědčení, že každé individuum je vychovatelné žádoucím způsobem; popírá roli dědičnosti

(John Watson v roce 1925 ve své práci behaviorismus uvádí: *„Dejte mi na výchovu tucet zdravých dětí a já vám zaručím, že z každého z nich vychovám specialistu podle vlastní volby - lékaře, právníka, umělce, žebráka, zloděje...”*)

-Skinner - operativní podmiňování = zpevněné chování, záleží na odměňování a trestání, program učení

- I.P.Pavlov

- ruský psycholog a fyziolog
- označil podmíněné reflexy jako základní kámen behaviorismu
- popsal fenomén psychické sekrece u psů

Učení :

1) habitace – proces, kdy se učíme nereagovat na podněty, které pro nás nejsou významné

2) klasické podmiňování

- nepodmíněný podnět → nepodmíněný reflex
- podmíněný p. + nepodmíněný p. → nepod. reflex
- podmíněný p → podmíněný reflex
- při podmiňování dochází k posilování (čím déle to dělám, tím je to hlubší)

3) operativní podmiňování – neutrální podnět → náhodná reakce → odměna (krysa obhlíží okolí, kde je i páčka (NP), když ji zmáčkne (NR), dostane odměnu → napodruhé zmáčkne páčku hned jak bude potřebovat jídlo)

- – odměna vede k posílení činnosti, trest vede k potlačení činnosti

4) kognitivní učení = učení pod vlivem modelu

- napodobování, identifikace (sourozenec jezdí na kole, dívám se a pak to zkouším)

## 2. NEOBEHAVIORISMUS

– překonání zjednodušeného S-R formulí S-O-R: mezi stimul a reakci vstupuje organismus

(osobnost je aktivní a osobnost může měnit své reakce)

-IP (intervenující proměnná) – BLACK BOX, nepředvídatelné reakce (věk, zkušenost, pohlaví, chování,..)

– experimenty s krysami v bludišti. Doprostřed bludiště dal potravu a pustil tam najedené krysy. Druhý den tam pustil ty samé krysy tentokrát hladové a jiné vyhladovělé krysy. Ty co tam už byly, našly potravu dříve než ty co tam ještě nebyly.

– – – teorie „kognitivní mapy“ – schopnost reagovat pomocí naučených znalostí

### 3. TVAROVÁ PSYCHOLOGIE neboli GESTALTISMUS

- z německého Gestalt – tvar, útvar
- vychází z tvrzení, že CELEK je víc než sama část = uspořádán do struktury, důležitá při poznání
- (psychické děje vystupují jako celky, jejich strukturu a vlastnosti nelze odvodit z jednotlivých částí)
- zakladatelé byli němečtí psychologové **Max Wertheimer, Wolfgang Köhler, Kurt Koffka**
- Berlínská škola gestaltistů (K.Koffka, W.Köhler, M. Wertheimer, K.Lewin, W. Metzger, K.Gottschaldt...) se zabývala zvláště *psychologií vnímání*.
- Lipská gestaltistická škola (F.Krueger, F.Sander..) se zabývala *teoretickými otázkami struktury a citění*
- experimenty Köhlera se šimpanzi:
  - formuloval princip „**vhledu**“ – náhlého pochopení, vyřešení problému. Jeho dobře známé experimenty se šimpanzem Sultánem a banány připevněnými na stropě (Sultán použil 2 bedny, aby na banány dosáhl), či banány mimo klec (Sultán použil 2 tyče, které do sebe vsunul, aby je tak prodloužil a banány si přiblížil) napomohly k pochopení principu vhledu a tedy i k vzniku

pojmu **AHA-efekt** (vhled)

- Lewin – teorie konfliktu
  - apetence ++
  - averze —
  - apXav +-
- Wertheimer – ří fenomén
  - rychlé blikání dvou blízkých bodů ve tmě, vzniká dojem pohybu jediného bodu

#### 4. HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- orientace na seberealizaci člověka
- hledají podmínky pro psychologicky zdravého jedince (**X**behaviorismus – řeší problém jedince)
- důležité je, jak člověk vnímá sám sebe, jak o sobě uvažuje a jak prožívá všechno, co se kolem něho děje, ústředním tématem je SEBEREALIZACE
- navazuje přímo na fenomenologickou psychologii, je reakcí na krizi behaviorismu. Založena r. 1962 (představitel A.H. Maslow, C.R. Rogers).
- Maslow rozpracoval hierarchicky organizovaný systém potřeb (od nejnižších po nejvyšší):

#### 5. KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE

- (cognitiv = poznávat) – založena na výzkumu poznávacích procesů a paměti, chování chápáno jako vnější projev vnitřního prožívání, je zdůrazňován význam myšlení v jednání člověka
- kognitivními procesy si vytváříme tzv. vnitřní obrazy (modely) vnějšího světa, ve kterém žijeme -> skrze ně jsme schopni sebereflexe a utváření své hodnotové orientace
- vznikla v USA, představitelem je GEORGE A. KELLY
- v kognitivní psychologii jsou poznávací procesy chápány jako procesy zpracování informací, ve výzkumu se často využívá počítačových simulačních modelů

#### 6. TRANSPERSONÁLNÍ PSYCHOLOGIE

- vznikla koncem 60.let, představitelem je S. GROF – psycholog, psychiatr
- zabývá se mimořádnými změnami stavu vědomí, vznikajícími mystickými praktikami, meditací, drogami, tělesnými cviky apod.,

- kritizuje tradiční vědecký pohled na svět, čerpá z duchovních tradic východu i západu
- zabývá se tzv. rozšířeným vědomím přesahujícím rozměr individuálního duševního života, konkrétního prostoru a času – jde o mystické zážitky a zkušenosti vybočující z rámce běžně chápané objektivní reality
- výzkum transpersonální psychologie pomocí LSD – při vyšších dávkách se člověk dostává do hlubšího nevědomí
- Grofova metoda může být navozena holotropním dýcháním

## 7. HLUBINNÁ PSYCHOLOGIE – PSYCHOANALÝZA

- psychoanalýza = obecná teorie o duši, rozbor duše, snaží se proniknout do hluboko uložených prožitků člověka, do podvědomí, záměrně dává traumatické otázky, aby vyvolal trauma -> snaha přesunout nevědomé zážitky do vědomí, které byly vědomím zatlačeny do podvědomí
- zakladatelem je vídeňský Moravan psychiatr Sigmund Freud
- zkoumal nevědomí jako sídlo temných pudů a potlačených vášní, rozhodující byl podle něj sexuální pud. Nevědomí má vliv na chování člověka.

Osobnost, 3 složky:

- **ONO (ID ROVINA)** pudy, **dosažení slasti**, komplementarita pudů = navzájem se doplňují (nevědomí, pudy, vrozené) TOHLE CHCI
  - **JÁ (EGO) princip reality**, střet super ega a ID roviny, příčina psych.problémů CHCIXMUSÍM
  - **NADJÁ (SUPEREGO)** morálka, autority, očekávání společnosti TOHLE MUSÍM
- mluví o dětské sexualitě, v té době velké pohoršení
  - vývoj libida
    - orální fáze – kojenec

- anální fáze – batole
- falická fáze – předškolní věk, OIDIPOVSKÝ A ELEKTRIN KOMPLEX
- latentní fáze – školní věk, posunutí sexuality do pozadí
- genitální fáze – dozrávání jedince, sexualita

– výklad snů – cenzura ega a superega, nedovolujeme snům dát úplnou volnost

- latentní sen – to, co nám chce sen říct
- manifestní sen – to, co vidíme ve snu

– determinace psychiky – předurčená psychika

- Pokračovatelé
- G. Jung – autor analytické psychologie, dělení podvědomí na dvě části
  - Svrchní – soukromé smetiště, strach, obavy
  - Hlubinné – pojem kolektivní nevědomí( archetyp- univerzální symboly a podklady pro vývoj kultury)
  - introvert, extrovert
- Anna Freudová – SUBLIMACE=snaha převést pudy do spol.přijatelné formy (umění)
- Alfréd Adler – PUD DOMINANCE=snaha se prosadit (Xpocit méněcennosti)
- Karen Horneyová – nejdůležitější vztah k rodičůmXBÁZÁLNÍ ÚZKOST
- Erich Fromm – potřeba VZTAŽNOSTI, TRANSCENDENCE, POTŘEBNOSTI, IDENTITY, ORIENTAČNÍHO RÁMCE

– neopsychoanalýza – nepodceňuje působení společenských faktorů, podle ní je člověk jako aktivní původce svých duševních konfliktů vznikajících při sporu jedince a prostředí též schopen zmíněné rozpory vyřešit